

TARTU UNIVERSITET

Fakultet for Kunst og Humaniora

College for fremmedsprog og kulturer

Afdeling for skandinavistik

(Dansk sprog og litteratur)

**Narratologisk undersøgelse af unge jøders fortællinger om flugt
fra Danmark til Sverige i 1943**

Bachelorprojekt

Astrid Madsen

Vejledere: Nicholas Hedegaard Mikkelsen og Antonina Kostina

Tartu 2018

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING.....	3
1. HISTORISK BAGGRUND AF UNGE ZIONISTISKE JØDER I DANMARK.....	5
2. FORKLARING OM TEORI OG METODE.....	7
2.1. Aktantmodel	9
3. ANALYSE.....	11
3.1. Analyse af et ægtepars flugt	11
3.2. Analyse af en flugt fuldt af begivenheder.....	23
4. DISKUSSION.....	29
KONKLUSION.....	31
RESÜMEE.....	32
LITTERATUR.....	33

INDLEDNING

Jøder i Danmark er en interessant gruppe til forskning, fordi Danmark var det eneste land hvor jøderne kunne flygte fra under den anden verdenskrig. Ifølge Skovholm Bøgh lykkedes omkring 7000 mennesker at undslippe (Skovholm Bøgh 2016).

Erindringer af flugt gav inspiration til nærmere undersøgelse af disse fortællingerne. Den flugt var fuld af farer, men også var der mange danske hjælpere der hjalp jøderne. Det viser, at endog under besættelse var størstedelen af danskere tolerante og uden racistiske motiver og viser, at det danske samfund allerede dengang var demokratisk og sammenhængende. Flygtningepolitikken er stadig aktuelt og jødernes store flugt i 1943 har hjulpet med at forme denne politik bemærkelsesværdigt godt i dag i Danmark.

Jeg udvalgte to unge jøder, der havde skrevet om sine erindringer. De skulle flygte på grund af jødeaktionen i efteråret 1943 og var medlemmer af zionistisk organisation Hechaluz eller Jugend-Alijah. Jeg udvalgte de fortællinger, fordi de var længere, så de kunne give fuldt forståelse af begivenheder og skjulte betydning bag dem.

De unge fra Hechaluz blev sendt til Danmark i 1930'erne til at uddanne sig til landbrug. Ifølge Jørgen Hæstrup skulle de rejse til Palæstina efter deres uddannelse (Hæstrup 1982: 13). Alijah-børn kom til Danmark på samme grund af i 1939 (Hæstrup 1982: 84).

Den gruppe af de unge jøder blev udvalgt på grund af det, at de udgjorde en særlig gruppe, fordi de ikke tilhørte til den danske jødiske menighed og de levede uden deres familier i Danmark. De også opholdt sig i forskellige steder i Danmark, ofte ikke nært til hinanden, mens de ikke kom som flygtninge til Danmark, fordi de havde opholdstilladelser.

Min forskning giver en oversigt over to unge zionistiske jøders flugt via fortællingerne. Det er vigtigt at undersøge fortællingerne ved brug af strukturalistisk narratologi, fordi der er

ingen der har undersøgt dem på denne måde. Kun den narratologiske forskning viser fortællernes oplevelser i løbet af begivenhederne og det er formålet i min forskning.

Jeg bruger metoden af strukturalistisk narratologi og skaber en struktur til fortællingerne ved hjælp af min interpretation.

Jeg har formuleret forskningsspørgsmålet i min undersøgelse.

Det er: **Hvad siger fortællingernes struktur om flugt og fortællernes oplevelser?**

Min forskning består af indledning, historisk baggrund af unge zionistiske jøder i Danmark, teoretisk del, diskussion og konklusion. I den teoretiske del giver jeg overblik over det hvad er der undersøgt tidligere og hvem var de der gjorde det, også forklarer jeg metode af strukturalistisk narratologi. I analytisk del analyserer jeg fortællingerne ved hjælp af metode af strukturalistisk narratologi. I diskussion diskuterer jeg om hvordan fortællingernes struktur hjælper at vise flugt og fortællernes oplevelser. I konklusion giver jeg et kort overblik over hele min forskning.

1. HISTORISK BAGGRUND AF UNGE ZIONISTISKE JØDER I DANMARK

I dette afsnit skriver jeg om de unge jøder som var medlemme af de zionistiske organisationer Hechaluz og Jugend-Alijah og var i Danmark under den tyske besættelse.

Det er hensigtsmæssigt at give et overblik over disse unge mennesker i en historisk kontekst at forstå bedre fortællingerne om flugt til Sverige jeg bruger i min undersøgelse.

Ifølge Jørgen Hæstrup blev den zionistisk organisation Hechaluz dannet i Rusland allerede efter den 1. verdenskrig. Dens hovedkontorer var i Berlin og i London. (Hæstrup 1982: 13-14)

Ifølge Hæstrup var der på organisationens program at give teoretisk og praktisk uddannelse for de unge tyske jøder i landsbrug så at de kunne senere arbejde i kibbutzer i Palæstina og opbygge sit eget land (Hæstrup 1982: 14-15).

Ifølge Kirchhoff modtog Danmark omkring 200 landbrugselever om året eller omkring 1400 i alt fra 1932 til 1939. (Kirchhoff 2005: 34)

Danmark var et land af nogle de udvalgte for at få uddannelse i landbrug fordi Danmarks landbruget var veludviklet.

De unge jøder fik de britiske certifikater for at blive legalt i landet. Så kunne myndigheder være sikre at de var ikke indvandrede men gennemvandrede. De måtte forlade landet, når læretiden, som var et år var forbi.

Hæstrup skriver, at der var en anden gruppe af jøder, der blev forberedt til udrejse til Palæstina. En zionistisk organisation ved navn Jugend-Alijah organiserede den fra 1934. Organisationen var etableret i Prag i 1933 og tanken var at redde de jødiske børn (Hæstrup 1982: 86). 320 børn rejste til Danmark i 1939. (Hæstrup 1982: 103) Hæstrup siger, at Alijah-børnene blev sendt til danske hjemmene i Sjælland, Jylland og på Fyn (Hæstrup 1982: 111).

Der var iøjnefaldende forskel mellem de to grupper. De unge fra Hechaluz var ældre, de havde zionistisk bevidsthed hvad de havde fået i Tyskland i gennemgangslejre. Alijah-børnene var yngre (14-16 år), de kom fra deres hjemme og de var ikke bevidste zionister. Alijah-børnene skulle også være gennemvandringerne, så at efter noget tid skulle de udrejse fra Danmark til Palæstina. (Hæstrup 1982: 84)

Den britiske paskontor nægtede at udgive mere certifikater til landbrugseleverne den 6. april 1940, alle veje var lukkede til unge jøder nu. Besættelsen var en katastrofe for dem. De var hjælpeløse i Danmark, især Alijah-børnene som var yngre og var indrejsede til Danmark efter krigsudbruddet. (Hæstrup 1982: 122)

Sofie Lene Bak skriver, at der var 265 Alijah-børn og 377 landvæseselever fra Hechaluz som var i Danmark i begyndelsen af den tyske besættelse den 9. april 1940 (Bak 2010: 24).

Allerede fra begyndelse af besættelse krævede danske regeringen, at tyskerne ikke kunne gennemføre jødefølgelsen i Danmark. I sommeren 1943 sabotager og strejker mod tyskerne fandt sted i Danmark. Efter de aktioner modtog Adolf Hitler ultimatum for at etablere undtagelsestilstand. Den Danske regering var imod det og skulle nedlægge sig den 29. august 1943. (Rühl)

Den tyske rigsbefuldmægtigede Werner Best sent et telegram til Berlin, hvor han påstod de tyske aktioner mod danske jøderne og Adolf Hitler bestemmede at det skulle udføre natten mellem 1. og 2. oktober 1943. Men Werner Bests rådgiver Georg Duckwitz meddelte de danske socialdemokrater om aktionen. Herefter jøderne og andre befolkninger hørte rygten og begyndte at undersøge mulighederne til flugt fra Danmark til Sverige. (Skovholm Bøgh 2016)

Ifølge Lone Rünitz flygtede 137 Alijah-børn til Sverige i oktober 1943 (Rünitz 2010: 243).

Der var 481 mennesker som blev taget til fange og sendt til koncentrationslejren. Blandt dem var der 28 Hechaluz elever og 45 Alijah-børn, som blev deporteret til Theresienstadt. (Rünitz 2010: 212)

2. FORKLARING OM TEORI OG METODE

I nærværende undersøgelsen benytter jeg den kvalitative undersøgelse. De erindringer analyserer jeg ved hjælp af narratologisk analyse, en type af den kvalitative analyse.

En del af teori og metode beskrivelse er baseret på Meri-Liis Laherands bog "Kvalitatiivne uurimisviis" Tallinn 2008. Den anden bog, som var godt for min teori og metode del er Finn Brandt-Pedersens og Anni Rønn-Poulsens bog "Metode bogen" Kolding 1980.

Den Danske Ordbog giver definition af narrativet, det er "*fortælleteknikken i et litterært værk (eller et andet kunstværk); fortællende; handlingsmæssig*" (Den Danske Ordbog).

Narrativet har tre vigtige egenskaber: de har begyndelse, midten og slutning; de skjuler betydning og de er altid sociale, fordi de er i forbindelse med mennesker hvem de er fortalt til. (Laherand 2008: 162)

Erindringer er narrative, fordi de har de samme egenskaber. Laherand skriver, at forskere er interesseret i forskellige vanskelige begivenheder i menneskets livet (Laherand 2008: 168). Jeg synes, at unge jødernes flugt var en hård oplevelse og det er værd at undersøge.

Jeg er interesseret i narratologi og dens metoden i min forskning. I forbindelse med fortællingerne bruger jeg en strukturalistisk læsning.

Fortællingen hjælper at forstå fortællerens plads i verden, at skabe hans identitet. Når der bruges narratologisk analyse er det vigtigt at følge hvad der fortælles, hvem der fortælles til og hvem er fortælleren (Laherand 2008: 163- 164). Barbara Czarniawska forklarer, at fortællingen afspejler storytellers forstand af en omgivende verden. Fortællingen skaber den verden. (Czarniawska 2010: 243)

Laherand påstår at fortællingen fortolkes af forskeren og det er nødvendigt, fordi fortælleren kan ikke selv se de skjule dele af narrativet, så forskeren kan bruge interpretation ved narratologisk analyse (Laherand 2008: 160). Jeg interpreterer, men min fortolkning er ikke eneste. En anden kan fortolke det anderledes, og det er ikke forkert.

Laherand også understreger at betydninger og forhold er signifikante og ikke beskrivelse selv (Laherand 2008: 339).

Laherand forklarer at forskeren skal først spørge om „hvad alt begyndte fra?“, da er der vigtigt at spørge „hvordan begivenheder udviklede sig?“ og endeligt „hvilken var enden af historien?“ (Laherand 2008: 337). Czarniawska understreger, at begyndelsen på en fortælling henviser til en fast tilstand, da er det forstyrret af nogen positiv eller negativ kraft. Det skaber en ubalanceret tilstand, så der dannes en modsat kraft, som bringer balancen igen. (Czarniawska 2010: 248)

Ved analysering er det nødvendigt at genfortælle historierne og forsøge „hvad siger de?“, da begynder en analyse proces med spørgsmålet „hvordan siger historierne det?“ og endeligt kan forskeren dekonstruere historierne (Czarniawska 2010: 243).

Jeg bruger den strukturalistiske narratologi i min opgave og benytter metoden som hjælper for at finde ud strukturen i fortællingerne. Strukturen hjælper at forklare hvilken var flugt og hvilke var oplevelser af fortællerne. Strukturalistisk narratologi behandler tekster, som fortælleren fortæller (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 37).

Strukturalisme som en videnskabelig disciplin begyndte i begyndelsen af det 20. århundrede. Først behandlede det Ferdinand de Saussures. Strukturalistisk tilgang i den består af en sproglig fagområde. (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 37). På dette grundlag er et sprog som en tegnsystem (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 38). Strukturalister troede, at struktur er et system af tegnelementer, som har betydning (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 40-41). I litterære tekster er der flere regler og grundprincipper, som til gengæld er en form af grammatik, en sproglig grammatik (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 37). Den anden tilgang i strukturalistisk lingvistik er den litterære fagområde, som kom ud i den russiske formalisme (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 38). Vladimir Propp undersøgte russiske folkeeventyr og fandt ud, at i eventyrene var der et fast træk, der han kaldte funktioner og der var et bestemt antal af dem, nemlig 31 (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 42). Hans system kan også anvendes på alle andre typer af fortællingerne (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 44).

Den sidste fandt sprog- og litteraturforsker A.J. Greimas i 1960'erne ud (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 44-45).

2.1. Aktantmodel

Greimas udviklede aktantmodellen der kan bruges for at analysere fortællingerne og finde ud roller i dem (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 46). Greimas introducerer aktører og aktanter i sin teori, han siger, at de er ikke samme begreber (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 48). I aktantmodellen er ikke enkelt aktører, men aktanter. Aktør er kun en person, som er en del af handlingen og medvirker i den (Den Danske Ordbog). Aktant er som en position i hær (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 48). Det kan mærke en person, men også en dyr eller en ting eller et generisk begreb, som giver betydning til handlingerne (Kaevats 2004). I aktantmodellen er der seks aktanter som bærer roller. De er giver, objekt, modtager, subjekt, hjælper og modstander.

- Giveren er den hvem objektet hører til
- Objektet er en destination hvad der ønskes at have eller opnå. Objektet kan være konkret eller abstrakt
- Modtageren er den som modtager objektet
- Subjektet er ofte hovedpersonen
- Der er hjælperen med funktion at hjælpe subjektet
- Modstanderen er den som forhindrer subjektet at nå til destination

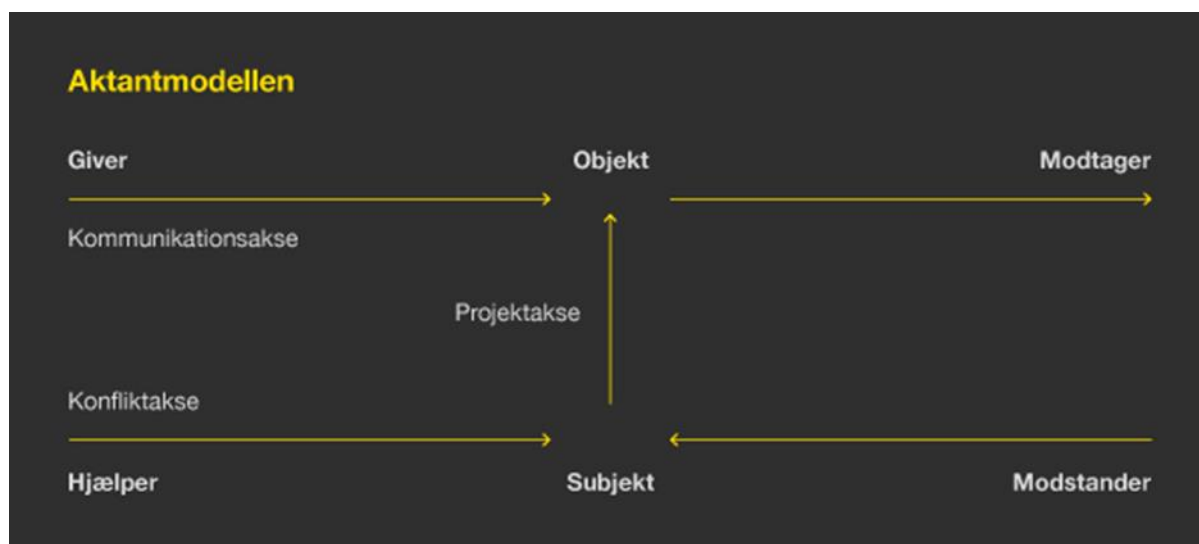
Rollerne kan ikke blive samme i fortællingenes forløb, de kan også skifte sig. For eksempel kan hjælperen forandre sig til modstanderen og omvendt. Subjektet kan samtidigt være modtageren for eksempel. (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 47-48) Der kan være andre subjekter også, ikke kun hovedpersonen (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 49).

Der er tre akser mellem aktanter. Disse er projektakse, konfliktakse og kommunikationsakse.

- Projektaksen viser relation mellem subjektet og objektet, det også viser ønske, at få objektet (villen)
- Konfliktaksen er relation mellem subjektet og hjælperen (som er i forbindelse med viden og kunnen) og mellem subjektet og modstanderen. Modsætningsforhold mellem subjektet og modstanderen skaber konflikt
- Kommunikationsakse viser en relation mellem giveren, objektet og modtageren.

Den handling er den vigtigste, fordi giveren afsender objektet til modtageren, som er også subjektet. (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 47)

Grafisk model af aktantmodellen:

(Pape og Michelsen 2013)

Hvis fortællingen er lang kan subjektet forandre sin handlingsplan og derfor kan der være også flere aktantmodeller i løbet af fortællingen (Metodebogen 2015).

3. ANALYSE

I dette afsnit analyserer jeg to fortællinger ved hjælp af aktantmodeller, som viser fortællingernes struktur. Der er mere end en brug af aktantmodellerne, fordi fortællingerne er lange og der er mange begivenheder.

Aktantmodellerne viser hvilke personer, mål og konflikter er der i fortællingerne (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 47). Det viser hvordan de påvirker flugt og fortællernes oplevelser.

Jeg deler fortællingsbegivenheder i faser, de viser hvor en ny aktantmodel begynder, fordi der også begynder de nye stadier af begivenhederne.

3.1. Analyse af et ægtepars flugt

Jeg analyserer en lykkeligt flugt som beskrives i Jørgen Hæstrups bog „Dengang i Danmark: Jødisk ungdom på træk 1932-1945“ Odense 1982.

Jeg analyserer en flugt af et ung jødisk ægtepar med en lille baby på en måned. Manden er det som fortæller. Stedet af begivenheder var et ukendt sted på Fyn. De fik advarelsen af jødeaktionen fra postbud umiddelbart efter nat 1.-2. oktober 1943. De tog turen til Odense til socialkontoret for at finde hjælp der. Den lokale kredsformand for organisationen „Kvindernes Liga for Fred og Frihed“ førte dem til Mødrehjælpen i Bogense. De var der nogle dage og derefter fik de en besked om at danskere skulle køre dem til et skjulested i Sjælland, senere til København og derefter til Sverige. En anonym ung mand overtog ledelsen. De skulle køre først til Bispebjerg hospital hvor der blev opsamlet ca 100 mennesker og alle de ventede flugten til Sverige. De alle blev kørt videre med ambulancer nordpå til kysten hvor de ventede både. Der var nat og pludseligt kom en besked, at de skulle straks flygte fordi tyskerne var nært. Manden blev væk fra sin kone og den lille baby og nogen viste hvor de var. Alle mennesker gik turen tilbage til Bispebjerg hospital. Manden skjulte sig i en lejlighed af en sygeplejersken som gav ham en beroligende indsprøjtning for at sove. Næste dag fik han at vide at nogen havde truffet en kvinde med et

lille barn i Gjørlevhos hos en skovfogeden. Danskere hjalp ham for at nå der og de unge var sammen igen. Alle mennesker startede til kysten igen om aftenen og de var ført til en af „Sydhavs-øer“. Fiskekutteren bragte dem til Trelleborg i Sverige. Der i kutteren var ca 200 mennesker. (Hæstrup 1982: 214-218)

Tabel 1. Faser af begivenheder i fortællingen

1. fase	Hovedpersonen og hans kone med lille barn fik besked om jødeaktionen. De planlagte at flygte. Der var de første hjælpere, som trøstede dem. Der er nogen der ikke ville hjælpe.
2. fase	De tog en tur til Socialkontor for at få hjælp der. Hjælpe fra kredsformand af en organisation. De skjulte sig i Mødrehjemmet i Bogense. De købte et lille hus for at skjule sig i nogen tid. De var der med en kvinde og hendes lille barn. Flugt til Sjælland og til København. Et skjulested i en bygning og derefter en lejlighed. Anonyme danskere hjalp dem.
3. fase	Et nyt skjulested er Bispebjerg hospital. Der var omkring 100 mennesker. Sygeplejersker hjalp dem.
4. fase	Ambulancer kørte dem videre til kyst. Tyskerne var nær. Alle måtte flygte tilbage til hospitalet. Hovedperson mistede sin kone og barnet. Mange danskere hjalp at finde dem.
5. fase	De blev kørt med ambulancer og taxaer til strand igen. De blev kørt til en lille ø og derefter til Sverige.

Jeg bruger aktantmodellen i hver fase af fortællingen.

Aktantmodellen viser struktur, hvor de nye aktanter dukker op i den nye fase af begivenheder. Strukturen giver øjeblik over de nye rollerne. Disse rollerne hjælper at se hvilken flugt var og hvilke oplevelser var der for fortælleren og/eller for alle personer han var knyttet til.

I den fase af begivenheder er der subjekt, som er modtageren samtidigt og det er hovedpersonen eller fortælleren selv. Faktisk er der to mennesker, hovedpersonen og hans kone med et lille barn som leder efter udvej. Så er der to subjekterne og modtagerne i fortællingens første fase. Subjekterne er fortælleren og hans kone med lille barnet, fordi de er aktionsbærere. De er også modtagerne på samme tid, fordi de er de, som tager mod hjælp fra giverne. Der var en konkret hjælper, som giver besked over jødeaktionen.

Vort bostud "Willy" kom tidligt om morgenen efter denne nat (1.-2. oktober) og var forbavset over, at vi (kone, vor lille den 21.8.43 fødte datter ... og jeg) endnu var i vort lille hus, som vi kunne leje i nærheden af min arbejdsplads på forsøgsgårde ... (Hæstrup 1982: 214).

Fortællernes fortælling giver et øjeblik over det, at hjælperen var meget hurtig at komme tidligt om morgenen, han var forbavset, at de var endnu der, det viser, at subjekterne vidste ikke om jødeaktionen. Den situation viser, at flugt var uventet, hovedpersonerne oplevede chok, fordi de vidste ikke det hvad hjælperen vidste. Subjekterne allerede vidste før denne begivenhed, at engang de måtte flygte, fordi efter den 29. august 1943, når danske regering faldt, var der fare, et tyskerne kunne begynde med jødeaktionen. Subjekterne var /.../ "åndeligt" forberedte (Hæstrup 1982: 214). Den kendsgerning, at de gjorde det klart for sig selv, at flugt måtte blive nødvendigt, bidrog til at begynde at flygte. De havde allerede tænkt på det, hvem kunne hjælpe dem.

De var arbejdere på socialkontoret, fordi I sommeren 1943 måtte min kone søge om ekstra tøjmarker på grund af det ventede barn. Da var hun nødt til at ansøge på socialkontoret i Odense, og ved den lejlighed nævnede hun sin rædsel for et muligt overgreb fra "tyskernes" side mod os jøder. Men det mente damerne på socialkontoret aldrig kunne ske. (Hæstrup 1982: 214)

De besluttede at få hjælp der. Det viser, at subjekterne først håbede at få hjælp fra de personer, som allerede havde sagt, at de, jøder, kunne få hjælp fra dem. De damer havde ikke sagt, hvordan de kunne hjælpe konkret, men de gav håb og den håb hjalp ægteparret at tænke på lykkeligt flugt. Disse mennesker var passivt i rolle af hjælpere. I begyndelse var det alligevel hjælp og det var ubevidst hvordan den hjælp kunne være. Der er allerede modstandere, som er tyskerne. De er modstanderne, fordi de skaber en konflikt mellem subjekterne og dem. I aktantmodellen er der sådan konflikt ifølge af teorien (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 47). Den konflikt skaber frygt, så at subjekt (kone) var meget bange for tyskerne.

/.../ ved den lejlighed nævnede hun sin rædsel for et muligt overgreb fra "tyskernes" side mod os jøder. (Hæstrup 1982: 214).

Ordet *rædsel* er ordet, hvilket viser de stærke negative emotioner og også viser, at det var svært at overleve følelsesmæssige opfattelse af en muligt fængsel, mens de forsøgte at redde sig ved at undslippe.

Subjekterne besluttede at tage en tur til Odense. Men før afrejse var de fuldt af panik og håbløshed, fordi de vidste ikke bestemt hvad kunne de gøre. Fordi kommer der mange mennesker som hjælpere, som var naboer af subjekterne og prøvede at give trøst.

Købmanden-bageren-tobakshandleren-maleren-portøren, alle /.../ trøste og ville hjælpe os på alle måder. (Hæstrup 1982: 214).

De hjælpere var også konkrete, de var menneske, som subjekterne allerede vidste, de var ikke anonyme. Fordi der var så mange hjælpere og rådgiverne bekendt med dem, var det lettere for dem at overleve det første chok og fokusere på at flygte. Der var en dansk modstander også, en mand, som var forstanderen af den gård hvor fortælleren arbejdede og hvor han først bad hjælp.

Forstanderen viste sig uforstående eller uvillig til at forstå. (Hæstrup 1982: 214).

Det viser, at hvis han ikke ønskede at hjælpe, så kunne han krydse planen til flugt. Han er modstanderen, fordi han skabte en følelse af håbløshed, konflikten, der var en hindring for

flugt. Der er altid konfliktsituation mellem subjektet og modstander (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 47). Modstanderen skaber hindring for flugt og det skaber en konfliktsituation. Fra fortællingens struktur kommer ud, at afslaget på bistand skabte en hindring og kunne påvirke flugten negativt, kunne forårsage håbløshed, der var svært at overleve.

De rejste til Odense for at få hjælp fra socialkontoret.

Og hvis - ja hvis - så skulle min kone blot komme til dem, så ville de hjælpe alt det, de kunne /.../
(Hæstrup 1982: 214).

Fra begyndelsen af den sætning er det muligt at konkludere, at fortælleren og hans kone havde stort håb og også tvivl om, at kvinde fra socialekontoret ville hjælpe dem med at flygte.

Nu begynder den anden fase af begivenheder, en ny etape i forløb af begivenheder, fordi de afrejste og nye aktanter kommer ud. I analysen ved hjælp af den anden aktantmodel er subjekterne de samme, manden og kvinden, som modtager hjælp fra giverne (arbejderne i socialkontoret) til at skjule et par dage i Odense hos kredsformand for „Kvindernes Liga for Fred og Frihed“ og videre i Mødrehjælpen i Bogense. Kredsformanden er også giveren såvel som arbejderne i Mødrehjemmet. De giver sikkerhedssteder til dem, som var de steder, hvor de kunne overnatte og de var hjemme af kredsformanden og Mødrehjemmet. Arbejderne i socialkontoret og i Mødrehjemmet og kredsformanden er hjælperne. Og deres hjælp medvirkede dem til at skjule sig, hvilket var meget vigtigt for flugt, så de kunne have været mere fredelige, da de kunne stole på andre mennesker. Struktur af fortællingen, som er opbyggt ved hjælp af aktantmodellen viser hjælperne, som ønskede at flugten skulle lykkes og føre til færre oplevelser.

Tyskerne er modstanderne igen, fordi der er en skjult konflikt mellem subjekterne og disse aktanter. Jeg synes, at i begyndelse kunne arbejderne i Mødrehjemmet være også modstanderne, fordi tilstedeværelse af mænd var ikke tilladt der og så var arbejderne mod ham i deres hjemme. Ifølge teorien kan aktanter have flere roller end en, så disse arbejderne er hjælperne og modstanderne samtidigt (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 48).

I Mødrehjemmets historie var det første gang en mand fik husly. (Hæstrup 1982: 215).

Men de modstanderne gjorde dem en undtagelse og gav ham en plads for overnatning, så de vendte sig til hjælperne igen. Ifølge teorien er det muligt, at aktanter kan skifte sig og have andre roller (Brandt-Pedersen, Rønn-Poulsen 1980: 48). Afvisningen af at yde en sådan bistand var vanskelig for parret at overleve og kunne give anledning til negative emotioner, hvilke var hindringer for vellykket flugt. Fra følgende sætning kan udledes det, at de fik negative emotioner, fordi de forstod, at arbejderne var mod dem, fordi de var jøder og måske de var mod dem, fordi de var bange for tyskerne.

Det måtte ikke røbes for nogen, at vi var på flugt, endnu mindre at vi var jøder. (Hæstrup 1982: 215).

Nu bruger jeg en ny aktantmodel i min analyse i den fase af begivenheder, fordi i historien kan man have øjeblikket over rollerne i fortællingen. I den del af fortællingen kan man også se, hvordan aktanter skifter rollerne for at forstå, hvem var der aktanter, som påvirkede fortælleren.

I aktantmodellen er der subjekterne eller modtagerne de samme, manden og kvinden med et lille barn. Der er de andre subjekterne og modtagerne i løbet af den fortællings del også. De er en jødisk kvinde og hendes lille barn. Ægteparret som subjekt ændrede sig til hjælper for sig selv, fordi de gav et skjulested i deres hus for sig selv og de er hjælperne for de andre mennesker også, så de er giverne og modtagerne og hjælperne, de tager mod som de giver til sig selv og de hjælper de andre. Da parret hjalp sig selv, kom det i fordel for at flygte, fordi de håbte på sig selv og det påvirkede deres psyke positivt og det bidrog til flugtprocessen.

Der kunne være først et nyt skjulested i Sjælland, der kom */.../ en anonym herre med videre kontakter /.../* (Hæstrup 1982:215).

Han gav information, at de kunne rejse videre til København og derfra til Sverige, som var et ønsket objekt for subjekterne, fordi de kunne være i sikkerhed der. De danske hjælperne er giverne, men Svensk stat også, som gav muligheden i sit land til jøderne.

Den anonyme hjælper sagte, at de kunne nå til objekterne, først til Sjælland og derefter til Sverige.

Sent en aften ringer det på døren, og ind kommer en herre og brister ud i et stort JA ... Endnu i dag er det umuligt at beskrive, hvor lykkelige vi alle var, glædestråer randt, og i det øjeblik var det glæde, som overskyggede alt andet ... Vi fik besked om, at vi snart skulle køre med bil til Odense for senere at fortsætte til København /.../. (Hæstrup 1982: 215-216)

Nu er alle hjælperne anonyme, de bærer to roller, på den ene side er de direkte hjælperne, på den anden side er de aktive giverne, som ville give de nye muligheder til lykkeligt flugt. Subjekterne tager hjælp mod, de er modtagerne og de er meget glade for hjælpen. Nu var det lettere for fortællerens familie at fokusere på at flygte, fordi der var et bestemt mål, hvor de ville undslippe. Deres oplevelser var positive her, fordi de glædede sig over den mulige succes af flugten.

Nu kommer hjælperne med en overraskende hjælp.

/.../ men forinden kom forstanderinden med gaver – og mere end 1000 kr., som hendes familie og deres venner og bekendte havde samlet sammen som en “lille” hjælp til os, der kunne give os mulighed for eventuelt at betale for vores Sverigerejse. Vi var helt overvældede og alting var som i en drøm. (Hæstrup 1982:216)

Det afsnit viser, at hjælperne havde endog tænkt på penge, hvad der var nødt til. Det også viser, at de kunne ikke rejse til Sverige uden penge, de måtte betale for det. Det viser, at fiskere som hjælpere er beregnende, alle de andre hjælperne er ikke. Det viser også, hvor afhængigt subjekterne var fra den danske hjælp. Der var ingen andre, der ville have lavet sådan gave. Det giver taknemmelighed til subjekterne, så at de var som i en drøm. Det kommer ud, at hjælperne havde en stærk vilje for at støtte subjekterne og det også viser hvordan hjælperne og subjekterne var sammenbundet. Det faktum, at der var mennesker, der gav dem nogle penge viser, at hjælperne havde tænkt på det, at penge er nødvendigt til flugt. Hovedpersonen og hans kone var meget glade og det var en god oplevelse for dem i løbet af den vanskelige flugt. Fare af tyskerne er modstanderen igen som konfliktbærende situation.

Manden og hans kvinde er subjekterne eller modtagerne, som nåede København med bil. København er et skjulested, nærmere er det en bygning ved Rådhuspladsen. En anonym mand „Hans“ er hjælperen og giveren, han ønskede at lade dem at nå den sidste objektet, som var Sverige.

I huset var der konstant telefontrafik, og vi bevægede os som i en drømmeverden og begreb ikke meget af, hvad der skete omkring os ... vi fik at vide, at vi skulle videre herfra i morgen eller i overmorgen, enten til et nyt skjulested eller også direkte til Sverige. (Hæstrup 1982: 216).

Det afsnit viser, at der var allerede for meget for subjekterne, fordi der havde været så mange forskellige begivenheder. Deres oplevelser havde ført dem til en drømmelignende verden. Men nu vidste de, at det var helt reelt at flygte til Sverige. De kunne ikke fuldstændigt at sanse det alligevel. De kunne ikke opfatte omverden klart. Men de vidste, at hjælperne havde søgt muligheder til at nå sidste objektet Sverige.

Ifølge begivenheder var der et nyt skjulested, en lejlighed på Fredriksborg, hvor subjekterne eller modtagerne skulle skjule sig igen. En kurer gav dem en besked, at de kunne rejse videre i den følgende dag. Den person er hjælperen. Tyskerne er modstanderne igen, de ved ikke, at de var der, men hvis de havde vidst det, ville de have fængslet dem, fordi der var jødeaktionen i Danmark.

Nu begynder den tredje fase af fortællingen, fordi der er en ny etape af begivenheder. Der kan jeg finde ud strukturen ved hjælp af aktantmodellen igen. Strukturen viser rollerne i fortællingen og viser hvordan de er knyttet til hinanden.

I den følgende aktantmodel i min analyse er der et nyt skjulested, som er Bispebjerg hospitalets kapelle.

På det opgivne tidspunkt kom kureren med en stor blomsterbuket, som jeg, siddende foran i taxa'en, skulle holde op, så den tydeligt kunne ses. Som sagt så gjort, og så gik det ud på eftermiddagen af sted til "begrævelse" på Bispebjerg hospital. Ankommet der blev vi ved forskellige korsveje lodset af udstationerede sygeplejersker til kapellet. Der mødte os et syn, som vi sent skal glemme. Ca. 100 mennesker var samlet. Et bjerg af blomster og kranse oppe ved koret. Situation var uhyggelig og skræmmende. (Hæstrup 1982: 216)

Ægteparret er subjekt og modtager, men nu kommer ind mange andre mennesker som subjekterne og modtagerne i det fase af fortællingen. De er omkring 100 andre jøder, som havde samlet i det samme sted og skjulede sig der også. Bispebjerg hospitalets sygeplejersker er giverne her, de giver adgang til hospitalet. Hospitalet er et skjulested, et mellemstop, hvor alle ønskede at være. Frygt er modstanderen og det lod dem ikke være i fred og ro. Frygt påvirkede flugt negativt, alting var uhyggelig og skræmmende. Hjælperne var anaonyme mennesker igen og der var mange af dem. De hjælperne havde tænkt på en situation, hvor alle de mennesker kunne køre til begravelse med alle de blomster for at skjule den virkelige situation. Hjælperne organiserede flugt godt, det viser, at de havde også god kommunikation mellem dem, de ønskede at hjælpe et meget stort antal mennesker undslippe. Den aktion var skræmmende til subjekterne, fordi der var for mange mennesker pludseligt, som ønskede til at flygte. Fortælleren oplevede situationen svært, det skræmmede ham.

I den fjerde fase af begivenheder kan der bruges en ny aktantmodel, hvor der er mange lille skjulesteder for de samme subjekterne eller modtagerne. Der er også mange hjælperne eller giverne, der var arbejderne af hospitalet. Ved hjælp af ambulancer blev subjekterne transporteret videre til en plads med nogle fiskehytter.

Det blev en lang dags færd i natten. Fra København styrede vi nordpå og nåede i klart månelys en lille plads med nogle fiskehytter. Her måtte vi vente – og vente – og vente i lange mange timer. Vi fik besked om, at småbåde ville tage os om bord og føre os til større fiskekuttere, som kunne klare overfarten. Alt var aftalt med diverse fiskere. (Hæstrup 1982: 217)

Det afsnit viser, hvordan hjælpernes rolle forandrede sig og blev vanskeligere, fordi der var mange mennesker, hvem de måtte redde, det var nat og på den ene side mørket hjalp dem, men på den anden side forhindrede flugt. De kunne ikke se tyskerne i mørket, som er modstanderne. Subjekterne håbede på hjælperne, de modtager en ny situation med frygt og håb sammen. Hjælperne havde organiseret flugt godt, fordi fiskekuttere var færdige og der var fiskere for hjælp. Hjælperne havde svært ved at beskæftige sig med så mange mennesker. De måtte vente mange timer og det var svært at opleve. Men flugten fandt sted trods vanskelighederne.

Efter en lang – meget lang ventetid – kom beskeden: Alle folk ind i ventende biler og af sted herfra så hurtigt som muligt. Hvad var der sket? Jo, hele gruppen var blevet angivet. (Hæstrup 1982: 217)

Den situation sætte hjælperne og også subjekterne i en vanskelig tilstand. Flugten kunne mislykkes, subjekterne kunne ikke nå sit mål Sverige. Der er en stor konflikt mellem subjekterne/hjælperne og mellem modstanderne/tyskerne. I det afsnit er situation også modstanderen, fordi det er også hindring til subjekterne og hjælperne. Flugten var afhængig af, hvor hurtigt de kunne forlade, fordi tyskerne-modstanderne forsøgte at fange dem. Flygtninge oplevede denne situation svært, der var stor forvirring og fart, som ikke kunne tillade at fokusere til flugt ordentligt. Nogen anonym menneske kunne også være modstanderen, det som havde angivet jøderne, men fortælleren nævner ikke, hvem der var imod den jødiske flugt. Det viser, at ingen vidste det. Subjekterne, manden eller fortælleren og hans kone med lille barnet, mistede hinanden i forvirring.

I den opstandelse og forvirring, som var til stede, kom vi tre fra hinanden og al søgen hjælp intet. (Hæstrup 1982: 217).

Det viser, at fortælleren, subjektet var meget bange for medlemmer af sin familie og der var ingen hjælp, fordi alle hjælpere var optaget af så mange flygtninge og de kunne ikke hjælpe manden at finde sin familie. Manden kunne ikke fordrage en sådan situation, hans oplevelser var forfærdelige, og hans flugten kunne derfor være stoppet.

Hjælperne kørte alle flygtninger til et skjulested, der var Bispebjerg hospitalet igen.

Nacister var modstanderne, fordi de søgte jøder og ville ikke lade dem flygte. Den ny situation er også modstanderen for subjektet, han brød sammen og kunne ikke gøre noget, det var en emotionel hindring til flugt.

Der er mange hjælperne i den situation, for eksempel anonyme danskere, som ledte efter kone og barnet og fordi alle kontakter blev brugt. Uanset alle hjælp var hovedpersonen så bange for.

Havde tyskerne taget min kone og lille Ruth?/.../ ingen kunne give svar på, hvor moderen med barnet var blevet af. /.../ Nu var jeg nær ved at bryde sammen. (Hæstrup 1982: 217).

En ny hjælper, en sygeplejerske, tog ham til sin privat lejlighed og gav ham en beroligende injektion. Fortælleren oplevede situationen meget svært. Flugten kunne være tvivlsom, fordi familien havde mistet hinanden.

Næste dag blev jeg foesigtigt vækket og fik at vide, at man havde fået kontakt med en skovfoged i Gjørlev, i hvis hus der opholdt sig en moder med et lille barn. Intet navn fik jeg at vide – intet navn kunne nævnes, men nu var der håb igen. (Hæstrup 1982: 217).

Det afsnit viser hjælpernes stærk vilje og alle udmærkede kontakter mellem dem, de kunne organisere og fandt to mennesker snart. Subjektet er afhængig af hjælperne. Det, at han kunne håbe på andre påvirkede flugten positivt.

Hjælperne kunne finde hans kone og barnet fra skovfogeds hus. Aktantmodellens roller viser, at hjælperne gav ham håb igen. Fortælleren oplever denne hjælp. Hjælperne er også giverene som giver alle nye muligheder til subjektet. Der er konkrete hjælperne som sygehusets arbejderne som brugte Røde Kors bil for at nå kone og barnet. Aktantmodellen viser, at hjælpernes aktion gav mange positive emotioner til subjekterne (fortælleren og hans kone).

/.../ aldrig er der vel blevet grædt så mange lykke- og glædestårer som ved vor lykkelige forening. Vi havde været adskilt i næsten 3 døgn. Ak, så grufuldt. (Hæstrup 1982: 218).

Konflikt mellem subjektet og modstanderen (forfærdelig situation at være adskilt fra hinanden) sluttede der. Fortælleren og hans kone oplevede en vanskelig periode med adskillelse fra hinanden, det var grufuldt til dem.

I den femte fase af begivenheder kan der konstruere en ny aktantmodel, hvilken viser de nye aktanter og roller, som er i forhold til hinanden.

Men endnu var der en lang og vanskelig vej til det eftertragtede fred-ro-og-frihed. Sent om aftenen samme dag skulle vi starte til – som det blev sagt – sidste etape på turen til Sverige. (Hæstrup 1982: 218)

Nu er sikkerhed i Sverige og Sverige selv den sidste objekt. Svensk stat er giveren, der havde givet mulighed til jøderne at flygte til. Nu er der flere subjekterne, ægteparret og mange andre jøder. Mere præcist er hele gruppen som subjekt, det bestod af gamle mennesker og ægteparret. Sygehusets arbejderne med ambulancer og taxichauffører med taxaer er hjælperne, de kørte til stranden med dem og der var nogle hjælperne, som tog dem til en ø, hvor der var fiskekuttere med nye hjælperne (fiskere). Hjælperne er giverne også, de giver de nye hjælpemidler til subjekterne. Subjekterne eller modtagerne havde success at opnå sikkerhed i Sverige, som er det sidste objekt. Tyskerne og den farlige situation er modstanderne her.

3.2. Analyse af en flugt fuldt af begivenheder

Jeg analyserer en mislykket flugt beskrivende i Jørgen Hæstrups bog „Dengang i Danmark: Jødisk ungdom på træk 1932-1945“ Odense 1982.

En ung mand er fortælleren selv, som boede sammen med tre venner i nærheden af Tølløse i Vestsjælland. De bestemte at flygte straks efter den 29. august 1943 når den danske regering handlede ikke mere, og tyskerne overtog magten. To af dem rejste til København for at søge mulighed til flugt. Fortælleren selv og en anden ven skulle forblive på landet. De fik penge og fandt fiskeren der skulle at sejle til Sverige med dem. Kun tre venner kunne tage en tur til Sverige. Fortælleren sakkede bagud og skulle søge de andre venner til flugt. De tog hen til kysten. De ventede en fiskebåd. Pludseligt blev de advaret, at tyskere er nært med hunde. De skjulte sig. Næste dag besluttede de unge mænd (fortælleren med 5-6 andre venner) bruge en ny flugtvej. De skulle tage et tog til at køre der. De skilte og fortælleren stod alene på hovedbanegården i København. Der blev han fanget af tyskerne og sendt til

koncentrationslejr i Theresienstadt i Tjekkoslovakiet. Han blev reddet i april 1945.
(Hæstrup 1982: 218-220)

Tabel 2. Faser af begivenheder i fortællingen

1. fase	Hovedpersonen og hans kammerater bestemmede at flygte. To af dem rejste til København. Fortælleren selv med en anden ung mand forblev på landet. De fandt penge og fiskeren, som lovede at hjælpe dem at nå til Sverige. Hovedpersonen kunne ikke sejle med dem.
2. fase	Hovedpersonen var i en dårlig situation. Han fandt de andre venner for flugt. De søgte nye veje for det. Kontakt med direktoren af en firma og søpolitibetjents svoger. Der var en prøve at flygte, men de havde ingen success, fordi tyskerne med hundene var nær. De skjulte sig.
3. fase	Hovedpersonen var alene igen. Han fandt de andre venner, som fandt en ny flugtvej via Gilleleje. Han ville ikke gå sammen, men endeligt besluttede han tværtimod. Hovedpersonen var alene på flugt. Tyskerne fængslede ham og sendt ham til koncentrationslejr. Han var reddet endeligt.

I hver fase bruger jeg aktantmodellen i min analyse, fordi der findes aktanter, som viser rollerne, som giver os forståelse over sammenhæng af dem.

I sommeren 1943 opholdt jeg mig sammen med tre venner i nærheden af Tølløse. Straks efter den 29. august besluttede vi at forsøge at flygte. Aftalen var, at to skulle tage til København for at finde en flugtmulighed, medens de to andre, derimellem jeg, foreløbig skulle forblive på landet og forsøge at rejse nogle penge, da vi rygtevis havde hørt, at der skulle betales for at blive sejlet til Sverige. Efter et pars ugers forløb fik vi besked fra vore to venner om at komme til København med de i mellemtid lånte penge. (Hæstrup 1982: 218)

Der er mere end en subjekt i den fase af fortællingen, de er hovedpersonen og hans venner, som alle sammen prøvede at finde mulighederne til at flygte. Subjekterne er også modtagerne, som tager al hjælp mod. Først er subjekterne også giverne som skaber

muligheder for flugt for dem selv, de er selvhjælperne. Nacisterne er modstanderne, som vidste ikke om dem, men de havde taget dem straks hvis de havde vidst det. En farlig situation er også modstanderen. To af venner måtte tage til København, som er et skjulested for at finde muligheder til flugt. To andre subjekterne, fortælleren og hans ven, måtte blive hvor de var. De skulle finde nogle penge hvad var nødvendigt til flugt til Sverige, til et sidste objekt. Sverige kan være et objekt, fordi subjekterne ønskede at nå det (Metodebogen 2015). Penge er hjælpemidler her. Der kom en besked fra venner, subjekterne fra København, at de havde fundet penge og en fisker, som kunne hjælpe dem. Fiskeren er hjælperen og giveren samtidigt, han gav muligheden at tage en tur over havet med båd. Aktantmodellens rollernes aktivitet viser, at subjekterne selve var meget aktive, fordi de forsøgte alle muligheder for den lykkeligt flugt. Fortælleren og hans venner oplevede selvtillid, de kunne klare alt, som de havde nødt til i begyndelse.

Kun tre af subjekterne kunne tage turen til Sverige med båden. Den situation, hvor fortælleren kunne ikke tage med er modstanderen for ham. Fiskeren som giveren og hjælperen gav ham et nyt hjælpemiddel, en adresse i København, hvor han kunne få i kontakt med fiskeren når han var tilbage og kunne tage ham til Sverige også.

Dagene gik uden at jeg hørte fra fiskeren eller fra mine venner, hvilket foruroligede mig, uden at jeg kunne gøre noget, da jeg intet vidste om fiskeren. (Hæstrup 1982: 219).

Der kommer modstanderen, det er en ny urolig situation, hvor fortælleren som subjektet kunne høre ingenting om fiskeren. Han oplevede denne situation med en urolig følelse, fordi han ikke kunne gøre noget. Det følger også heraf, at flugten stoppede.

Jeg bruger aktantmodellen igen i den anden fase af begivenheder, fordi aktantmodellen er den bedst at forstå strukturen af fortællingen, hvor forskellige rollerne dukker op, aktantmodellen også viser klart subjekternes og modstandernes roller her.

Fortælleren fandt de andre venner som alle har rolle af subjekterne og modtagerne her. De er også giverne, fordi de giver en ny mulighed til sig selv for at finde nye veje til flugt, nye hjælpemidler eller nye steder. Fortælleren kom i kontakt med en hjælper, som var direktøren af en firma. Den hjælperen er også giveren, som gav ham navn og adresse af en

søpolitibetjent, en ny hjælper. Subjekterne kunne ikke møde med søpolitibetjent, han havde forladt hjemmet, men der var en anden hjælperen og giveren, dennes svoger, hvem vidste et nyt objekt og det var Syrefabrikken i Kastrup.

Kort før vi kom dertil, kom der pludselig ud af mørket (en kulsort oktobernat) et par mænd, der advarede os om at gå videre, da „tyskerne havde omringet stedet og fanget alle dem, der var samlet der for at flygte“. (Hæstrup 1982: 219).

Det var nat, to andre hjælpere kom der pludseligt, de var to mænd med advarsel, at der var tyskerne omkring og havde fanget mange mennesker. Svogeren som hjælperen er ikke mere giveren, han gik væk og forlod subjekterne alene. De måtte skjule sig og for det fandt de et plads i pigtrådshegn. Der ventede de uden hjælpere, de prøvede at hjælpe sig selv. Denne meddelelse udgjorde panik i unge, da deres hjælperen gik væk og de forblev helt alene i den farlige situation. Oplevelsen var svært. Flugten kunne ende her.

Vi /.../ ventede så i flere timer, at der skulle falde ro over området. (Hæstrup 1982: 219).

Så lang ventetid var svært at overleve i en forfærdelig situation om natten. Der var tyskerne med hunde. De ville fange alle jøder og fordi er de modstanderne her. De modstanderne skaber konflikt mellem dem og subjekterne. Situation var farlig.

Vi hørte tyskerne komme med flere biler og hunde for at opsamle alle dem, de havde fanget, og var en overgang bange for, at hundene skulle finde os. (Hæstrup 1982: 219).

Aktantmodellens aktanternes roller viser, at subjekterne måtte være meget bange. Hundene skulle finde dem. Denne var skræmmende. Om natten besluttede de at finde et nyt sted hvor de kunne skjule sig, det var et skjulested i et kolonihaveområde. Subjekterne er hjælpere, giverne og modtagerne selve. Fra denne erfaring følger, at frygt kunne have forhindret yderligere handling, og flugten var tvivlsom.

Jeg analyserer den tredje fase ved hjælp af aktantmodellen igen, fordi det skaber en fast struktur, hvilken viser kontakt mellem aktanter, som giver et øjeblik over fortællernes rolle i fortællingen.

Nu er der bare en subjekt, det er fortælleren som hovedpersonen selv. Han fandt et nyt skjulested, så han er giveren og hjælperen for sig selv. Det skjulested hører til er en student, som han kendte og det er hans lejlighed hvor han kunne overnatte. Den student er giveren her og hjælperen samtidigt, fortælleren er modtageren, som tager hjælp mod.

Fortælleren som subjektet og modtageren besluttede at tage hjælp mod fra en præst som hjælperen og giveren for at blive i et objekt, som var præstegården og blive der resten af krigen. Han besluttede at hjælpe sig selv, at skjule sig fra tyskerne som er modstanderne. En sådan konklusion er sandsynligvis hypotetisk. Ingen kan vide, hvad der ville være virkeligt skete. Fortælleren skriver, at han lod ham overtale til at komme med igen. (Hæstrup 1982: 220) Måske viser det, at han var allerede lidt tvivlrådige. Måske var han for bange for at gøre nogle urigtige beslutninger og frygten paralyserede ham. Frygt kan være modstanderen også, fordi det er en hindring for flugt.

Den anden aktantmodel viser, at der er to venner som de andre subjekterne, der fandt en ny flugtvej via Gilleleje, til et nyt mellemstop. De giver det til sig selv og tager det mod også selv. Subjekterne skilte igen, fordi tyskerne som modstanderne kunne finde dem lettere, når de var alle sammen. Toget til Gilleleje er et hjælpemiddel, men hovedbanegården er et farlig sted.

Mens jeg ventede på togafgang, kunne jeg se, at der langs toget på perronen kom fire mænd, to i tyske SS-uniformer, to i civil. Lidt efter kom de to civile tilbage i selve toget, og da de kom til mig, forlangte de en legitimation. /.../ Jeg viste et medlemskort fra Dansk Vandrelaug, men de spurgte, om jeg var jøde, hvilket jeg bekræftede, hvorpå de opfordrede mig til at følge med, og pegende på deres revolvere advarede de mig imod at forsøge at stikke af. De to i civil var åbenbart danskere, de to i uniform tyskere. (Hæstrup 1982: 220)

Subjektet var alene, situationen var for farlig for ham. Han prøvede at hjælpe sig selv. Der kommer modstanderne, fire mænd her og fangede ham. Dette er en direkte kontakt med dem. Konflikt mellem subjektet og modstanderne fandt sted. Fortælleren var sendt til Theresienstadt-lejren i Tjekkoslaviet. Fortælleren kunne ikke få hjælp fra andre

mennesker, han kunne ikke hjælpe ham selv. Han kunne være meget bange for tyskerne. Der var ikke længere noget håb om at undslippe.

Der var ingen hjælpere eller giverne der i den fase af aktantmodellen, der var kun ønsket destination Sverige, hvor han ønskede at nå. Der er modstanderne-nacisterne.

Han var i fængsel til april 1945, hvor han endeligt blev reddet ved hjælp af Bernadottes "hvide busser". De er hjælpere og giverne, der hjalp ham at nå til det sidste objekt i fortællingen, som var en lejr nær Halmstad i Sverige, hvor han kunne være fri og beskyttet.

Grev Folke Bernadotte hjalp at organisere en aktion til at redde norske og danske fanger som var i koncentrationslejre. "Det Danske Hjælpekorps" organiserede "hvide busser" (de blev farvet til hvide) at bringe skandinaviske fanger til Sverige. Den 13. april 1945 blev de danske jøder befriet fra Theresienstadt. (DIIS)

Fortællingens struktur med aktanter viser, at den er fortalt konkret, men også følelsesmæssigt. Det kan man se, at den unge mand var forskræmt og grebet af panik. Man kan forstå, at den flugt var fuldt af trist og håbløshed for fortælleren.

4. DISKUSSION

I dette afsnit vil jeg se på relevansen af den gruppe, der blev undersøgt i min forskning, hvorfor er emnet vigtig og relevant for nutidens verden og hvorfor narratologisk forskning af fortællinger berettiger sig. Jeg diskuterer om aktanternes roller i analysen, ser på hvordan de havde effekt og hvordan rollefordelingen påvirkede fortælleren. For alle det har jeg brugt aktantmodellene i min analyse. Aktantmodellerne viser roller af aktanter i løbet af fortællingerne, de også viser mål og konflikter. Jeg har interpreteret meget i løbet af analyse, fordi interpretation er nødvendig til at forstå fortællingen.

Min undersøgelse reflekterer fortællingerne af to unge zionistiske jøder fra Hechaluz eller Jugend-Alijah i forbindelse med flugt fra Danmark til Sverige om efteråret i 1943. (Hæstrup 1982) Jeg har undersøgt fortællingerne ved hjælp af strukturalistisk narratologi, mere præcist ved aktantmodellen.

Flugt af jøder i 1943 har været en ekstraordinær begivenhed i anden verdenskrig, fordi Danmark var den eneste land hvor næsten alle jøderne kunne flygte fra.

Da spørgsmålet om flygtninge er aktuelt i dag, hjælper jødernes flugt med at holde den redningshistorie levende og har dermed indflydelse på dagens flygtningepolitik. Det emne, jeg har behandlet i min forskning, er også relevant for, at antisemitismen har kommet i Europa igen. Dagens anti-jødiske kampagner har ført af radikale islamister i Europa. Årsagen er den israelsk-palæstinensiske konflikt i Mellemøsten. Mange jøder har derfor bosat sig i Israel. Det kan endda siges, at jøderne flygter igen. (Henley, Jon 2014)

De unge af zionistiske organisationer er en ukonventionel og særlig forskningsgruppe og derfor er deres fortællinger af særlig interesse for en mere grundig narratologisk undersøgelse. Historien om de danske jøders flugt er blevet undersøgt meget, og deres memoarer er samlet og offentliggjort. Der er undersøgt lidt om flugt af unge zionistiske jøder og deres fortællinger er udgivet ikke meget. De fortællinger er ikke blevet analyseret narratologisk, især ved brug af strukturalistiske narratologimetode, som jeg bruger i min forskning.

Fortællingernes struktur viser, at rollerne af aktanter er nødvendige for at beskrive flugt og forskellige oplevelser af fortællerne. Det viser, hvordan var flugt organiseret, hvilke roller var der gennem personer, hvilke aktiviteter skabte konflikter og hvordan påvirkede flugt fortællernes psyke med lykkelige eller dårlige følelser.

I fortællingerne er hjælpernes rolle for flugt afgørende. Hjælperne er med en multidimensionel rollefordeling. På den ene side hjælper de direkte, på den anden side skaber de nye muligheder for succes at undslippe, de leder efter nye hjælpemidler, der er sikrere for flugten. Fortællerne opfatter hjælperne som medfølelse og venlige mennesker, men de er også anonyme for dem. Fortællerne er subjekter, deres rolle er også mangesidigt. På den ene side er de i passive rolle af modtagerne, på den anden side i aktive flygtningenes rolle. Objektet er Sverige, som helt sikkert de ville nå, fordi det var en stor tro på at finde sikkerhed der. Sverige har en dyb betydning i fortællingerne, det opfattes som et mere ønskeligt rejsmål, fortællerne er klare til at gennemgå alvorlige forsøg at opnå det. Modstanderne, tyskerne, opfattes som den største fare på vejen. Tyskerne frembragte frygt, panik og konstant bekymring for fortællerne. Tyskerne var en hindring for at undslippe og skabte dermed en konfliktsituation.

Den narratologiske analyse af fortællingerne har bidraget til at forstå begivenhederne af flugt og fortællernes oplevelser på flugt.

Det er klart, at selv om der er skrevet af den zionistiske jødiske ungdom i 1943, er deres fortællinger ikke videnskabeligt undersøgt. Denne forskning forsøger at undersøge disse fortællingerne narratologisk og giver et overblik over flugt, over fortællernes oplevelser, over deres ønsker, deres opfattelser og deres mål gennem analyse af fortællingerne.

KONKLUSION

Formålet at undersøge fortællingerne af unge zionistiske jøders flugt fra Danmark til Sverige i 1943 er på baggrund af erindringer af flygtninge og på brug af narratologisk undersøgelse for det. I min opgave er der vigtig og særlig at lægge mærke til fortællingernes struktur. Tekstens opbygning giver en oversigt over de enkelte fakta i det, opklarer dets indbyrdes forhold og viser en implicit betydning. Ved hjælp af strukturalistisk undersøgelse er det muligt at finde ud løbet af flugt og fortællernes oplevelser.

Jeg har undersøgt fortællingerne af unge jødiske flygtninge i den anden verdenskrig i Danmark. De fortællinger af observerede er skrevet i senere liv af dem og samlet i Jørgen Hæstrups bog "Dengang i Danmark. Jødisk ungdom på træk 1932-1945" Odense Universitetsforlag 1982.

Mit hovedspørgsmålet var: **Hvad siger fortællingernes struktur om flugt og fortællernes oplevelser?** For at få svar på dette spørgsmål har jeg analyseret fortællingerne ved hjælp af metode af strukturalistisk narratologi.

Analysen viste rollerne af aktanter, deres mål og konflikter mellem dem. Det viste sig, at hovedpersonen skulle udføre specifikke opgaver og opleve trængsler. Det også viste, at flugt var en svært oplevelse.

Analysen også viste, at situation på flugt var afhængig af andre mennesker, som hjalp hovedpersonen og hans familie. Der var mange hindringer mod subjekterne eller modtagerne, fordi der var modstanderne, hvilke kunne være nacistene eller nogle farlige situationer, som ikke gav mulighed for at fungere ordentligt og skabte håbløshed og panik.

Det var nødvendigt og muligt at vokse pålidelighed i min undersøgelse. Mulighederne for det var at frembringe detaljer, at være standhaftig i forskning og at følge, at forskning passer til teori.

RESÜMEE

Bakalauerusetöö, Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, maailma keelte ja kultuuride kolledž, skandinavistika osakond, Tartu 2018. Autor Astrid Madsen, juhendajad Nicholas Hedegaard Mikkelsen ja Antonina Kostina. 35 lk.

Käesolev bakalaureusetöö võtab vaatluse alla jutustused, kus jutustajateks on sionistlikusse organisatsiooni kuulunud juudi noored, kes oli Taani tulnud vahetult enne Teist maailmasõda ja kelle eesmärgiks oli Taanis põllumajandust õppida ja siis Palestiinasse välja rännata. Jutustused on kirja pandud jutustajate hilisemal eluperioodil ja käsitlevad 1943.a. sündmusi, kus juudiaktsiooni käigus pidid juudid Taanist Rootsi põgenema.

Uurimustöö põhiküsimuseks on: **Mida ütleb jutustuste struktuur põgenemise ja jutustajate läbielamiste kohta?** Et sellele küsimusele vastust saada, siis analüüsin ma jutustusi strukturalistliku narratoloogia meetoditega. Nii moodustub jutustuste struktuur. Selle vormilise ülesehituse alusel selguvad jutustustes osalenute, kohtade ning olukordade omavahelised seosed, kus joonistub välja kindel rollijaotus ja rollikandjate eesmärgid ning vastuolud.

Narratoloogiline analüüs aitab mõista sündmuste käiku, jutustajate läbielamisi ja näitab põgenemise kulgu. Analüüs näitab ka, et jutustustes osalenutel on mitmetahuline roll, ühelt poolt on nad aktiivsed tegutsejad abi otsimisel, teisalt aga passiivsed abi vastuvõtjad. Abistajad aitavad jutustajaid ja nendega seotud inimesi otseselt sündmuste käigus, samas aga otsivad aktiivselt võimalusi parema abi pakkumisel, et avaneksid uued pääsemisväljavaated. Objekt, milleni tahetakse jõuda on Rootsi. Põgenemist püütakse takistada vastuseisjate poolt, olgu nendeks siis sakslased või mingid olukorrad, mis ei lase põgenemisele keskenduda ja tekitavad niiviisi uusi konflikte.

Sionistlike noorte põgenemislugu Taanist Rootsi 1943. aastal annab ülevaate lugude vormilisest struktuurist ja näitab selle kaudu põgenemist ning läbielatud katsumusi.

LITTERATUR

- Bak, Sofie Lene (2010). *Ikke noget at tale om: Danske Jøders krigsoplevelser 1943-45*. Dansk Jødisk Museum.
- Brandt- Pedersen, Finn og Rønn-Poulsen, Anni (1980). *Metode bogen*. Kolding. Nøgleforlaget.
- Czarniawska, Barbara (2010). *Narratologi og feltstudier. I Kvalitative Metoder - En Grundbog, redigeret af Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 239-62*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Den Danske Ordbog (2018). *Aktør*. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=akt%C3%B8r> Set 10.02.2018.
- Den Danske Ordbog (2018). *Narrativ*. <http://ordnet.dk/ddo/query=narrativ> Set 17.03.2018.
- Henley, Jon (2014). *Antisemitism on rise across Europe 'in worst times since the Nazis'*. The Guardian, august 7. <https://www.theguardian.com/society/2014/aug/07/antisemitism-rise-europe-worst-since-nazis> Set 28.04.2018.
- Hæstrups, Jørgen (1982). *Dengang i Danmark. Jødisk ungdom på træk 1932-1945*. Odense Universitetsforlag.
- Kaevats, Mihkel (2004). *Aktant*. <http://lepo.it.da.ut.ee/~silvi11/greimas/AKTANT.htm> Set 10.02.2018.
- Kirchhoff, Hans (2005). *Et menneske uden pas er ikke noget menneske. Danmark i den internationale flygtningepolitik 1933-1939*. Syddansk Universitetsforlag.
- Laherand, Meri-Liis (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Metodebogen (2015). <https://metodebogen.dk/index.php?id=5578> Set 10.02.2018.
- Pape, Lise Brix og Michelsen, Liselotte (2013). *Aktantmodellen*. <http://filmcentralen.dk/grundskolen/filmsprog/aktantmodellen> Set 10.02.2018.
- Rühl, Otto. DIIS. *Samarbejdspolitik og jødeaktionen*. Folkedrab.dk. <https://www.folkedrab.dk/artikler/den-danske-samarbejdspolitik-og-joedeaktionen> Set 5.03.2017.

Rünitz, Lone (2010). *Diskret ophold. Jødiske flygtningebørn under besættelsen. En indvandrerhistorie.* University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences.

Skovholm Bøgh, Louise (2016). *Jødeaktionen og evakueringen af danske jøder i oktober 1943.* <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/joedeaktionen-og-evakueringen-af-danske-joeder-i-oktober-1943/> Set 24.04. 2018.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Astrid Madsen,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose ” Narratologisk undersøgelse af en ung jødes fortællingen om flugt fra Danmark til Sverige i 1943”,

mille juhendajateks on Nicholas Hedegaard Mikkelsen ja Antonina Kostina,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digiarhiivi DSpace-i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digiarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 21.05.2018

Astrid Madsen

